

למידה רגשית-חברתית

עיקרי המהלך

למידה רגשית-חברתית (SEL) היא תהליך חינוכי-התפתחותי לקידום עמדות, ידע ומיומנויות חברתיות ורגשיות.¹

הלמידה הרגשית-חברתית מאפשרת לתלמידים ולמורים לפתח תחושת משמעות, שייכות וחוסן ומתוכה, לשגשג ולהצליח בשגרה ובעיתות משבר. הלמידה הרגשית-חברתית מסייעת לפרט להבין את רגשותיו ולנהל אותם, להציב מטרות ולהשיגן, לקבל החלטות אחראיות ואכפתיות, לטפח רגישות לאחר וליצור קשרים חברתיים חיוביים. מיומנויות למידה רגשיות וחברתיות נלמדות לאורך שנות חייו של התלמיד ומסייעות לתלמידים כפרטים ואף תורמות לחברה בהיותן משפיעות לטובה על תפקודם הבין-אישי של אנשיה מתוך אמפתיה, אחריות חברתית ורגישות לזולת.

מה נקדם?

1. השפה הרגשית-חברתית תהיה חלק מהמדיניות, מהתרבות הארגונית ומאורח החיים המוסדי.
2. צמצום אלימות ועלייה בתחושת השייכות והמוגנות בקרב כל באי בית הספר במרחב הפיזי והווירטואלי.
3. עלייה בתחושת המסוגלות של הצוותים החינוכיים לקדם וליישם למידה רגשית-חברתית במהלך הלמידה לאורך רצף היום (מדידה באמצעות סקר אקלים ראמ"ה ובאמצעות סקר פנימי אקלים צוות).
4. שיפור בדיווח על אודות יחסי קרבה ואכפתיות בין המורים לתלמידים ובקרב התלמידים.
5. שימוש מושכל בכלי הערכה פנימיים (מחווה SEL למנהל) לבדיקת התחומים הרגשיים והחברתיים, לשם הפקת לקחים ושיפור יישומם.
6. ירידה משמעותית במעורבות תלמידים באלימות ובהתנהגויות סיכון במרחב הפיזי והווירטואלי.
7. יתקיים מגוון רחב של פעילויות חברתיות לקידום למידה רגשית-חברתית במרחב הבית ספרי ובמרחב הבלתי פורמלי (פעילויות במחלקות הנוער, תנועות נוער, חוגים ועוד).
8. צוותי החינוך ידווחו על שביעות רצון, תחושת מוגנות ומשמעות.

התוכנית ללמידה רגשית-חברתית מתרחשת בו זמנית בארבעה כיווני פעולה-מערכת, אקלים ומוגנות, צוותי חינוך ותלמידים. לאורך התוכנית כולה עוברת כחוט השני השותפות החינוכית עם ההורים. בבואנו לבנות את התוכנית המוסדית לקידום למידה רגשית-חברתית יש לפעול בזמנית בכל הזירות והמרחבים ועם כל הקהלים ומתוך כך ליצור תרבות

¹ להרחבת ידע [אתר שפ"נט](#), [עלון מחוברים](#), [אתר אבני ראש"ה](#)

ארגונית ואורח חיים חינוכי מבוססי ומקדמי למידה רגשית-חברתית.

במרחב מוסד החינוך והתלמידים

- הקמת "צוות למידה רגשית-חברתית ואקלים מיטבי" (רכז חברתי-ערכי, יועצת, רכז תקשוב, רכז טיולים, רכז מעורבות חברתית, מורה לשל"ח, רכז נוער יישובי) להובלת המהלך ועיגון זמן קבוע למפגשי הצוות לאורך שנת הלימודים;
- התאמה של הלמידה הרגשית-חברתית לשלב ההתפתחותי, לאפיונים התפקודיים ולמאפיינים התרבותיים של מוסד החינוך.
- בניית תוכנית למידה רגשית-חברתית בית ספרית, מבוססת נתונים מדידים שתקיף את המרחבים השונים של מוסד החינוך – בדגש על תהליכי התנסות (הדרך המרכזית להטמעה ושיפור מיומנויות ה־SEL נעשית באמצעות התנסות ורפלקציה), ושילוב בתחומי דעת (לרשותכם עומדות יחידות הוראה משולבות – קישור) ובמרחבים הלא פורמליים (הפסקה, גיבושי כיתה, רשת).
- הבניית שותפויות עם גורמים רלוונטיים בקהילה במטרה לתרגל ולהרחיב את המיומנויות הרגשיות והחברתיות בהתנסויות הנעשות לאורך כל רצף היום, במרחבים שונים בקהילה, בזמן לימודים ובחופשות.
- הפעלה של התוכנית המערכתית להתנהלות מיטבית ברשת ומניעת פגיעה קישור
- בחירה בתכנים, ידע, כלים, ותוכניות רלוונטיות המתפרסמים על ידי המשרד (גפ"ן) בעקבות מיפוי צרכים בהיבטים רגשיים-חברתיים באופן שיגביר את האפקטיביות של תוכנית העבודה המוסדית.
- שימוש מושכל במחווה ובכלי מדידה פנימיים (כולל קבוצות מיקוד) לאורך תכנון התוכנית, ביישומה ובהערכתה.

שותפות הורים:

- ההורים הם שחקן חיוני בקידום הלמידה הרגשית-חברתית, ולכן נדרש עיגון זמן קבוע לשותפות עם הורים, בהתאם למאפייני בית הספר והקהילה ובהתאם לצרכים. יתבצע תיאום ציפיות לצורך זיהוי צרכים ולעידוד יחזמות בתחום הלמידה הרגשית-חברתית.
- ליווי, הדרכה ותמיכה להורים בנושא הלמידה הרגשית-חברתית באופן מערכתי, קבוצתי ופרטני על ידי אנשי המקצוע במוסד החינוך.

תלמידים:

- מתן הזדמנויות לכלל התלמידים להשמיע את קולם ולהשפיע על עיצוב אורח חיים רגשי-חברתי.
- פיתוח מנגנונים לטיפול למידה רגשית-חברתית בהובלת מנהיגות תלמידים.
- עיגון זמן קבוע עם נציגי התלמידים ועם כלל התלמידים לשם זיהוי ואיתור צרכים רגשיים וחברתיים, ולעידוד יחזמות למעורבות תלמידים.
- חיזוק מעורבות התלמידים בקבלת החלטות לגבי תוכניות הלימודים, פעילויות חברתיות ואורח החיים הבית ספרי.
- קידום תוכניות של מנהיגות תלמידים ומנהיגות נוער בנושאים שונים, "עמיתים ומשפיעים" ברשת, בהתמכרויות ועוד.

- איתור חיהוי תלמידים הזקוקים למענים ייחודיים בהיבטים רגשיים וחברתיים ומתן מענים מתאימים.
- מתן מענים רגשיים וטיפוליים באופן פרטני וקבוצתי לתלמידים על ידי יועץ חינוכי, פסיכולוג חינוכי וגורמי טיפול נוספים.
- מתן מענים ייעודיים לתלמידים שוני צרכים.
- הפעלת תוכנית ייעודית להקניית מיומנויות רגשיות-חברתיות, כישורי חיים בגיל הרך בחינוך הרגיל ובחינוך המיוחד, מפתח ה"ב", חינוך חברתי ועוד.

צוות חינוכי:

- עיגון זמן צוותי קבוע לחיזוק חוסן ולרווחה נפשית בפעילויות פורמליות ולא פורמליות, באמצעות אנשי המקצוע במוסד החינוך או מערכת הגפ"ן.
- מתן תמיכה רגשית על ידי יועצים ופסיכולוגים בצוותי חינוך, בדגש על אנשי החינוך החדשים.
- פיתוח מקצועי לצוותי החינוך בנושאים: 1. קידום למידה רגשית-חברתית ומניעת אלימות והתנהגויות סיכון במוסד החינוך. 2. איתור חיהוי תלמידים בסיכון ותלמידים שזקוקים למענים ייחודיים. עיגון זמן קבוע בחדר המורים להכשרת צוותי החינוך בנושאים:
 - איתור חיהוי תלמידים הזקוקים לחיזוק היבטים רגשיים וחברתיים.
 - הוראת שיעורים ייעודיים בנושא למידה רגשית-חברתית
 - הטמעת היבטים רגשיים וחברתיים בתחומי הדעת.

מוגנות והתמודדות עם אלימות והתנהגויות סיכון במרחב הפיזי והווירטואלי

- עיגון זמן קבוע למפגשי "צוות למידה רגשית-חברתית ואקלים מיטבי" כאמור לעיל.
- בניית תוכנית מערכתית למניעת אלימות והתנהגויות סיכון במרחב הפיזי והווירטואלי ולהתמודדות עימן, שתבסס על נתונים וצרכים מקומיים בהתאם לשלב ההתפתחותי ולמאפייני קהילת בית הספר.
- הפעלת התוכנית בעזרת תוכניות המשרד, מאגר התוכניות, הרשות, ההורים ויחמות מקומיות.
- יצירת סדירות קבועה לטיפול באירועי אלימות וסיכון במרחב הפיזי והווירטואלי, בהתאם לחזר מנכ"ל אקלים המעודכן ובאופן שיבטיח הן מענה מיידי הן מענה לטווח ארוך.
- עיגון זמן קבוע בחדר המורים - מפגש אחד בשנה לפחות בנושא איתור חיהוי ילדים בסיכון.
- העברת התוכנית המערכתית להתנהלות מיטבית ברשת ומניעת פגיעה.

כלים ומשאבים

- כלי מדידה חוץ ותוך בית ספריים (מחוון למידה רגשית-חברתית למנהל, [סקר אקלים](#), [שאלון אח"מ תלמידים](#), [מורים וצוותי חינוך מיוחד](#))
- אתרים ייעודיים ([שפ"נט](#), [אבני ראשה](#), [האגף לחינוך יסודי](#), [מנהל חברה ונוער](#), [מרכז חוסן](#))
- מערכות לסיוע בניהול אוטונומי של הלמידה הרגשית-חברתית ([גפ"ן](#), ["באים בטוב"](#))
- תוכניות חינוכיות לקידום למידה רגשית-חברתית: ([מפתח ה"ב"](#), [מעורבות חברתית ביסודי התפתחות אישית ומעורבות חברתית](#), [כישורי חיים](#), [עמיתים ומשפיעים](#))
- מערך הכשרות (האגף לפיתוח מקצועי, שפ"י, האגף לחינוך יסודי, האקדמיה)

חינוך למיניות בריאה ולמניעת פגיעה מינית

עיקרי המהלך

חינוך למיניות בריאה הוא מרכיב חשוב להתפתחותם הגופנית והנפשית של ילדים ובני נוער. חינוך למיניות בריאה צריך להיעשות בהתאמה לשלב ההתפתחותי ובהתאמה תרבותית, ויש לו תפקיד מכריע בעיצוב התנהגות מינית בריאה. ילדים ובני נוער מכל המגדרים נחשפים לתכנים בעלי היבטים מיניים שחלקם אינם מותאמים לגילם. בהיעדר תיווך נכון עלולות להיות לחשיפה זו השפעות שליליות על עמדותיהם ואף על התנהגותם, בכל הקשור למיניות, חברות, מגדר וחגיות. קידום התנהגות מינית בריאה, מוגנת, חיובית ואחראית, משפר את בריאות התלמידים ורווחתם, ומאפשר להפחית גורמי סיכון ופגיעה בהם.

מערכת החינוך שואפת להבטיח את רווחתם הנפשית של תלמידיה באמצעות למידה רגשית וחברתית ובמסגרת זו מקיימת תוכנית לימודים המציידת את התלמידים, בהתאמה גילית ותרבותית, בידע, בשפה ובמיומנויות לקידום דימוי עצמי ודימוי גוף חיובי, במודעות לזכות ליחס של כבוד ושוויון בתוך מערכות יחסים, בחובה להתנהל בהן מתוך כבוד, ובכלים לזיהוי פגיעה וכלים להתמודדות עימה.

מה חדש

אחד משבעת התחומים שבהם מתמקדת תוכנית כישורי חיים החדשה הוא **"מיניות בריאה ומניעת פגיעה"**. החל משנת הלימודים תשפ"ג נושא זה יהיה נושא חובה לכלל תלמידי מערכת החינוך. לשם כך נבנתה ערכת שיעורים מותאמת לכל שלב גיל. לצד השיח החינוכי בשיעורים הייעודיים תתקיים מדי שנה פעילות בנושא גם במסגרת ימי שיא ומועדים כגון "שבוע מערכת החינוך למוגנות מינית ולמניעת פגיעות מיניות בילדים ובני נוער".

בכיתות ו, ח ו"א ילמדו התלמידים תוכנית שנתית מורחבת בהיקף של עשרה שיעורים לפחות. ביתר שכבות הגיל ילמדו התלמידים תוכנית בהיקף של שלושה שיעורים לפחות. התוכנית תכלול מגוון של שיעורים ועל פי הצורך, בתי ספר יוכלו לקיים שיעורים נוספים.

מה נקדם?

1. התלמידים רואים בצוות החינוכי כתובת נגישה ומשמעותית לפנייה, היועצות וסיוע.
2. **לצוות החינוכי ידע ומיומנויות** לניהול שיח בנושא מיניות בריאה ומניעת פגיעה.
3. **מתקיים שיח יזום וקבוע במסגרת שיעורי כישורי חיים** בנושא מיניות ומניעת פגיעה מינית. שיח גלוי ומוגן עם מבוגרים משמעותיים בצוות החינוכי הכולל מתן ידע, כלים ומיומנויות.
4. **מתקיימת תרבות ארגונית** מבוססת אקלים חינוכי-חברתי שמעודד נורמות של שיח מכבד, כבוד הדדי, פנייה לעזרה ומניעת מצבי פגיעה.
5. **שיתוף ומעורבות תלמידים** - התלמידים מעורבים באופן פעיל בתהליכים החינוכיים לחיזוק נורמות חברתיות של בריאות מינית. התלמידים שותפים לקביעת התקנון בנושא, מעלים יחזמות בית ספריות וקהילתיות בנושא ופועלים למניעת מצבי פגיעה.

6. **ההורים שותפים פעילים** בתהליך החינוך לקידום מיניות בריאה, מודעת ומוגנת, באופן שיהיה תואם לגיל הלומדים ומדויק לתרבות הקהילתית ולמאפייניה. ההורים מידעים לגבי התוכנית ומחמנים לפעילות בית ספרית בנושא.

*התוצאות לעיל יימדדו באמצעות שאלון יועצות סקר אקלים ושאלון אח"מ

איך נקדם?

1. מפגשי חדר מורים בנושא איתור חיהוי ילדים בסיכון (לפחות מפגש אחד) והיכרות עם חזרי מנכ"ל והחוק בדבר חובת דיווח, חובת יידוע, פגיעות מיניות של תלמידים בתלמידים, החוק למניעת הטרה מינית (לפחות מפגש אחד).
2. הכשרה מתמשכת של חדר המורים בנושא חינוך למיניות בריאה ומניעת פגיעה בהתאמה לשלב הגיל.
3. הדרכה וליווי לאנשי צוות שיבקשו עזרה ביישום התוכנית.
4. הוראת שיעורי חיים בנושא "חינוך למיניות בריאה ומניעת פגיעה".
5. שיתוף ההורים בתוכנית, עידודם למעורבות פעילה בבתיים בשיח עם הילדים בעקבות שיעורי חיים בנושא והזמנתם למפגשי למידה והעשרה.

כלים ומשאבים

- תוכניות חינוכיות של שפ"י לחינוך למיניות בריאה ומניעת פגיעה מינית – כחלק מתוכנית חינוך חיים החדשה: קדם יסודי, יסודי, חטיבת הביניים, החטיבה העליונה
- מערכות לסיוע בניהול אוטונומי של הלמידה הרגשית-חברתית (גפ"ן, "באים בטוב")
- כלים מקצועיים לסיוע לאנשי החינוך באיתור חיהוי פגיעה ובהגשת סיוע
- כלי מדידה (מדדים העוסקים במוגנות מתוך שאלון אח"מ של שפ"י, מדדים מתוך בשאלון אקלים ראמ"ה)
- עקרונות העבודה בשיעורים בנושא "חינוך למיניות בריאה"
- מערך הכשרות ליועצים ולצוותי חינוך כחלק ממתווה ההכשרה ובמסגרת השתלמויות בפסג"ות
- מענה מחזי, מערך ההדרכה של "היחידה למיניות ולמניעת פגיעה בילדים ובבני נוער"
- ספריית סרטונים בנושא חינוך למיניות בריאה (עתיד לעלות לרשת בקרוב)
- פורטל "מיניות במרחב בטוח" – משרד החינוך (עתיד לעלות בקרוב)
- אתר שפ"ינט